

tehát egy hiteles pszichotörténeti ábrázolás a szociológiai közvetítést (sem) nélkülözheti.

A fentiek alapján, ha a pszichohistóriát nem tartom érettnek még önálló szaktudomány rangjára, vagy érdemesnek egyetemi tanszékre, akkor ebben remélhetőleg nem narcizmusom vagy tudattalan ellenállásom akadályoz, vagy az, hogy komolytalannak tartanám a tényt, hogy a pszichohistória névadó keresztapja Isaac Asimov volt, hanem inkább (az előcsullanó gyermekcipők látványán kívül) a sok határterületi információ feltárásának, összegyűjtésének, összevetésének in herens követelményei: a pszichotörténet nagyobb részben konzultatív tudomány. Egy korszak pszichés mlőjének, egy katedrális lelki hatásának, egy csoport vagy személyiség lélektani működésének leírása csak akkor hiteles, ha a feltárható összefüggések sokoldalúságát veti egybe, s csak ha a kép árnyalásához szükséges, akkor rajzol fel tudattalan motívumokat.

Bár nem találok szempontot, amelynek alapján a kiadványt dicsérhetem, egy dologban biztosan egyetértek Botond Ágnessel: jelentős a hazai igény egy tartalmas pszichohistóriai tanulmánykötetre, és feltétlenül a szerző a leghivatottabb egy színvonalas írásgyűjtemény szerkesztésére. Igen jó lenne, ha a jövő kötetet a téma heterogenitása miatt olyan előszó vezetné be, mely holisztikus nézőpontjával (ontológia, antropológia) tisztázná történelem és pszichológia viszonyát, mert a lélektant fogalomkészlete, spektruma, ismeretelméleti tisztázatlansága nem jogosítja fel a történettudomány „előzésére” vagy kritikájára.

Csorba János

Erratum

1993. szeptemberi számunkban pontatlanul jelent meg kritikapályázatunk egyik szerzőjének neve. A kritikus: Ifjabb Janzer Frigyes.

LEVELEK EGY IFJÚ KÖLTŐHÖZ

„Teged tudósítlak hogy itt voltam a világon”
(Szép Ernő)

...és ha Rilke levelét elfogadod, vagyis hogy létezik, tudd, 1960-ban, huszonegy évesen egy festő barátommal, velem egykorú volt ő is, ezt a Rilke-dolgot elemeztük, közben a Balatonban vízfeljelést játszottunk nádkapura, meggyelevest ettünk a Csillag étteremben, zenét hallgattunk szóda mellett, járkáltunk a vályogosféle faluban, túl voltunk már Camus-tól a KÖZÖNY-ön, a PESTIS-en, Márfy Albinnak hívták ezt a szívbeli jó barátomat, s hogy én németből lefordítottam neki Rilkétől sok mindent, azzal viszonozta, hogy ő meg a nem sokkal később megjelent jó-rossz Rilke két kötetet bekötötte nekem egyénileg...

...tudod-e, micsoda költő volt Szép Ernő, s hogy nélküle egyet lépni se tudok, ugyanúgy, ahogy a Szpéro nevű s a többi madaram emléke nélkül se?...

...hogy a tanárnóm Nemes Nagy Ágnes volt, s ő írta, tessék: „Irgalmazz, Istenem! Én nem hiszek Tebenned, / Csak nincs kívül szót váltanom.” A költészetről, az írásról gyakran mondták már azt, hogy végső menedéknek marad meg, hogy akkor jön tehát lehetősége, mikor semmi más nincs. Nem tudom, pontosan így van-e, de a költészet *valami végsőnek maradhat meg.* És sokszor meg is marad...

...csaknem egy évig nem írtam verset most 1992-ben, s hogy annyi minden volt már úgy, ahogyan nem kell, nem lehet lennie, változtattam – Rilke: „*változdasd meg élted*”?! –, és sikerült is, sok mindent lemondtam, kivédtem, nem vállaltam, két hónap alatt 21 ezt-azt, most valamit megfogadtam, két dolgot is, hármat, amit nem teszek az idén, például nem „szerepelek” személyesen, fizikai valómban, hogy ilyen ostobán mondjam, nem ácsorgok emitt-ott beszélgetve, tulajdonképpen hívság időtöltésként, inkább elüldögélek a Vérmezőn, a parkban itt a házunkkal szemközt, rágyújtok egy cigarettára, nézem az engem érdeklő újságokat, játszom magamban mindenféle elméleti lehetőséggel, hazasietek azokhoz, akik madaram közül még élnek, így cselekedtem, s egy jót aludtam rögtön, s

– igaz, ígérgettem is rég – nekiláttam verset írni, és mindenkorai időm talán egyik legjobb „hármását” írtam meg, annyi idő után három verset...

...közben Szpéróék jöttek elő, az ő „emlék-jelük” is ez a három vers, érzéseim csendes kifakadását nem tudtam, nem is akartam visszatartani, sirtam rendesen...

...hét-nyolc éves lehettem, mikor megtudtam (magamban, magamtól), hogy író leszek, írónak kell válnom. Nagy titkom volt ez – megoszthatatlan. Végül tizenöt évesen kényszerültem lelepleződni, valami iskolai pályázaton. Azután az egész afféle „evidencia” lett, olyan, hogy nem is lehet másképp, és mindenféle bonyodalmon át is megmaradt ez máig, jó rég, harminchét éve, sőt, negyven-negyvenöt éve. Nem ért véget...

...Szép Ernő írta ebben az imént idézett versében, hogy „*Szeretnék Véled kezét fogni s szemedbe nézni, / Te is leszel majd úgy hogy lelked holt múltban érzi / Igaz hívedet s avval beszélni vágyva vágyol...*”, és hogy olyanokat akarna elmondani, hogy ő halk H-val egyre lélegzett, Isten felől hallott, s hogy meg kell itt halni, láthatóan, de közben megállt ő utcákon, úton, kertben, s olykor magára se ismert... olvasd el, kedves költő Barátom, Szép Ernőtől ezt a MAGÁNYOS ÉJSZAKAI CSAVARGÁS és NÉKED SZÓL című verskettőst, talán te is úgy leszel vele, mint én vagyok máig, amióta csak megismertem Őt...

...sajnos, akiknek negyven, negyvenöt évet kellett volna élniök velem (nem élhettek volna! ó, kis madarak voltak ők), elmentek, el fognak menni. Nagyon kevés az, ami utánuk marad nekem, de el van ez „ördöglakotóva”. Mert úgynevezett játékmédvéim, a nem hús-vér lények, ugyanúgy lények azonban (lásd: Rilke: „*inkább a bábu... az telt*”, a félig teli maszkok helyett), rám szorúlnak, én – társnémmal mi – vagyok, vagyunk nekik az, ami ők. A mi bábos szavainkkal bármennyit nagyképűsködnek, főlényeskednek: kiszolgáltatottak. Miattuk nem szabad meghalnom, holott Szpéróék halálai (sic!) után ez volna a legjobb. Csak még annyi minden van. Egy fénykép, egy park, egy könyv, valami tárgy. Az idegen városok, s minden, ami ott lelhető, jól megvan az ilyesmi nélkülem, jól megvannak. Dömiék nem. A medvéim stb. Ahogy Szpéróék nélkül én se vagyok meg jól. De Alízt, aki él még, gyakran szólítom Szpé-

rónak is most már. És Tóni, akinek nem a lába sánta, hanem a szárnya van ellőve, boldog, ha fűrtös kölest kap bőven. Nyolcadik éve. Megszerzem neki ezt az örömet, bár közelségemet nem kedveli...

...szerettem Koppenhágát...

...egyre többet gondolok, öregedvén, apám és anyám és némely közeli dolgaira. Mit nem adnék történeteikért...

...pedig az ilyesmit is, mint annyi mindent, egykor úgy untam...

...Kosztolányi, Jékely, Nemes Nagy Ágnes, Pilinszky, Szép Ernő ma is ugyanolyan kedves költőim, mint régen... mások hol előbbre jönnek, hol arrébb maradnak... de van legalább harminc magyar költő, aki bármikor létfontos kedved vigasza és erősítője lehet, ez nagy kincs, bizonyos módon biztosíték...

...Pilinszky azt mondja, „*Istenem, betakartál régen*”. Szép Ernő, hogy: „*Hiába megyek el: csak magammal megyek szembe*.” Van ilyen belső evidenciánk, mely a sorsunké is, nem kell klasszikus fogalmakba kötnünk magunkat, de külön nagy fogalmakba sem, bármennyire fontosak is ezek, korszerűnek látszanak...

...olyan sok mindent kellene mondanom Néked, hogy hirtelen azt érzem: hagyjam abba itt. Ne bonyolítsuk...

...valamit kivehetél a hangomból...

...Szpéróékat mindig úgy látom viszont, hogy valami hajókirándulásra mentek. Szpéró, Samu, Éliás, a vak Pipi Néni és Poszi meg a többiek ott ülnek, én valahova megyek, mondjuk, Párizsban, ők lassan elhúznak a Szajrán, de Szpéró, aki életre-halálra a barátom volt, integet nekem, elnézést kér, hogy annyi dolgom van, nem tudnak most csatlakozni hozzám, de gondoljak rájuk, ők is...

...ötvenötödik éve lakom itt, ugyanebben a lakásban...

...az íróasztalomt lassan birtokba vette Szpéró és Samu, átköltöztem dolgozni ide a másik szobánkba. Most ők mindketten meghaltak már, az asztal üres, újságpapírral van letakarva. De jól ki lehet bírni, nem is téma...

...Szpéró éjszaka halt meg, egy órát vergődött, a kezemben tartottam, és fél háromkor, a nehéz éji órán azt hittem, mégis elnyugodott, alszik, kértem sok kávé, hogy a kezemben üljön hajnalig, és ha mozgásképtelen lesz is, gondoltam, majd valamit csinálók, örökké vele leszek...

...néha úgy hanyatt dőlök, ahol nyugosz-

nak, poraik lassan forognak a földdel, hanyatt dőlök...

...mindig csodának tartom, ha verset tudok írni a magam igénye szerint. Verset a versért, mások kedvére, a rend kedvéért, már jó ideje nem tudok írni. Visszaérkezem... Isten áldjon.

Tandori Dezső

Budapest, 1993. február vége felé

Kedves Barátom,
köszönöm bizalmadat, amellyel éppen hozám fordultál költői-szakmai tanácsért, leveledhez csatolva néhány versedet, és példálózásként Rilkének – Rainer Maria Rilkének, ennek az igazán nagy költőnek éppen most kilencven éve kelt levelét, amellyel hasonló kérelemre válaszolt egy akkori fiatal költőnek, Franz Xaver Kappusnak. Azon, remélem, nem csodálkozol, hogy talán túlzottan udvarias, mondhatnók, tiszteletteljes leveledre én tegező hangon válaszolok, és téged Barátomnak nevezlek. De hát én egy immár igen idős korú íróember – ráadásul világéletemben pedagógusféle – vagyok. Te korodnál fogva akár unokám lehetnél, tehát sokkal korosabb kartársként is, szakmánkban tanárnak is számító beszélgetőtársként is hitelesebb, ha tegezek, mintha afféle „tiszelt uram” formában tartanám távol magamat a tanácskerő, bizalommal forduló fiatalembertől.

Amikor Rilke ezt a nagyon szép, lírai valomásnak beillő levelet – 1903-ban – írta, mindössze huszonnyolc éves volt, de túl már művészi érettségét bizonyító korai verseim, sőt már benne tartott Rodinról szóló tanulmányában, amelyet azóta is kimagasló művészettörténeti és művészetelméleti műnek tart az irodalmi közvélemény. A levél címzettje pedig, Kappus, ez a Temesvárott született osztrák–magyar katonatiszt, akkor végezte huszonkét éves fővel a bécsi katonaiskolát, hogy idővel előbb vezérkari százados, majd katonai könyvtáros legyen, és az első világháború után hátat fordítson az egyenruhának, egy ideig a német kommunista írók–költők – köztük Ernst Toller – baráti köréhez tartozék, de hamarosan már felettébb népszerű,

felettébb könnyű fajsúlyú regényíró legyen, valahol a ponyva és a bestseller árnyalataiban. Az én ifjúkoromban jó néhány kötetje is megvolt szüleim könyvszekrényében. Ez is jellemző út a bizonyára gyenge ifjú költőtől a nagy pénzeket kereső tömegszórakoztató regényíróig. Nyilván nem sok hasznát vette a nagy költő „ars poeticá”-jának. De ha megfogadta volna, akkor talán még ponyvaszerző se lesz belőle, annyira megjedd minden szó leírásától. Én is megijedtem volna, ha annak idején egy nagyon tisztelt költő ennyire elijeszt a költészettől.

Te pedig arra kérsz, hogy Rilke tanácsainak ismeretében fogalmazzam meg a magam hitvallását, a saját „ars poeticá”-mat. És talán meg is hökkensz, ha azzal kezdem, hogy kissé félek az „ars poeticá”-któl. – Tudjuk persze, hogy ezt a műfajárnyalatot mint költészettani fogalmat a tavaly éppen kétezer éve meghalt Horatius, a feledhetetlen latin poéta találta ki, még nevét is ő adta. DE ARTE POETICA a címe annak a verses levélnek, amelyben összefoglalta költészettani alapelveit. Lám, maga a műfaj is levélformában keletkezett. De amíg Horatius a maga derűjével, humorával tanácsokat ad fiatal költőknek, utódaik rá hivatkozva bölcs tanácsok helyett kötelező törvényekként fogalmazzák meg azokat; az „ars poeticá”-k ekkor már nem útlehetőségeket jeleznek, hanem korlátokat, parancsokat a megfélemlített alkotóművészek számára. Amikor a XV II. században a Napkirály francia udvarának hivatalos irodalmi ítéletmondója, Boileau, Horatius példájára ugyancsak „ars poeticá”-nak nevezi parancsainak gyűjteményét, ez valójában az esztétika és a dramaturgia szolgálati szabályzata. Semmivel sem enyhébb, mint évszázadokkal később Zsdanov igába hajtó parancsrendszere. A szocreálnak becézett előíráslista ugyanolyan képzeletgátló, képességeket rácsok közé szorító bilincsrendszer volt a mi közelmúltunkban, mint Boileau „hármasság”-e, ötfelvonasos kényszerű Racine és Molière számára. Ahol hivatalos ars poeticák voltak, ott valamiféle zsarnokság rendelkezett élőkről és holtakról. És éppen ezért nem ars poeticák azok a lírai költemények, amelyeknek költőjük – szinte kihívóan – ars poetica címet adott. Verlaine ART POÉTIQUE-je az impresszionizmus hitvallása a képzeletek és a hangulatok szabadságáról. A mi József Atti-

lánk ARS POETICÁ-ja a költő szabadságigényéről szól. Ezek anti-ars poeticák.

Mindennek ellenére minden valamirevaló alkotóembernek megvan a maga ars poeticája, amely azonban csakis őrá érvényes. Az ifjú kartárs, ha megismeri, vagy követi, vagy nem. Rilke szép írásával kapcsolatban tehát azt javaslom, hogy ha tőled kérnek tanácsot, akkor előbb – akárcsak most velem – olvasd el ezt a nagyon szép levelet, azután figyelmeztetd a tanácsot kérőt, nehogy megfogadja Rilke javaslatát, amelyek gúzsba kötik a képzelet szárnyalását. A költő persze nézzen magába is, de nézzen körül is. Nézze kívülről magamagát is, és próbálja belülről átélni, amit kívülről lát.

Példáztatul hát megpróbálom összefoglalni az én saját ars poeticámat, anélkül hogy ezt bárkire nézve is kötelezőnek tartanám. Ez jó nekem, de nem jó egy másfajta író-költő-egyéniségnek, mint ahogy annak a másnak hasznos szabályai nem jók nekem. Íme tehát magánhasználatra való költészettanom.

A költő a legszűkebb értelemben az a művész, aki megtalált mondanivalóját versben fejezi ki. Tágabb értelemben azonban költő mindenki, aki érthető szavakkal mások számára is átélhető élményt ad az érzékelhető külvilágról, az emberi belvilágról, lelki jelenségekről. A verses szöveg is lehet olyan, hogy sem érzelmekre, sem képzeletre nem hat. Míg a szép próza lehet igen költői. De vers és próza közt sorakoznak a szabad versek, a prózaköltevények, ezek harmadik minőséget jelentenek vers és próza közt a Biblia zsol-táraitól Baudelaire „költevények prózában” sorozatán át Füst Milán és Kassák Lajos szabad verseiig.

De akármilyen a prozódiai megoldás, csak akkor költészet, ha értelemről értelemhez, érzelemről érzelemhez szól. Ha ilyen, akkor minden közvetítés – kommunikáció – egyben értékítélet: szép vagy nem szép, jó vagy nem jó, igaz vagy nem igaz. Ha nincs értékítélet, akkor semmiről sem szoltunk. Hogy azonban amit megfogalmazunk, az mások számára élmény lehessen – ehhez tehetség kell. Hogy a tehetség lélektani rejtély-e vagy micsoda – valójában titok. Isteni ajándék. A tehetségtelen ember – bármilyen művelt – nem lesz soha költő. De ha csak tehetsége van, nincs azonban kellő műveltsége, nem tudja kifejezni sa-

ját élményeit sem. Mindig az emberről és világról van szó. Persze a képzelet, az álombeli látomás is valóság, amelyet a költészet átélhetővé varázsol. De mit és hogyan? Legtömegesebben Kazinczy fogalmazta meg két szóval: „Jól s jól.” Ehhez azonban tudni kell, mi a jó, és hogyan fogalmazzuk meg jól. Ez „a nagy titok” – teszi hozzá Kazinczy. A „mit”-hez minél többet kell tudni a lelki életet élő emberről, vágyairól, akaratáról, örömeiről, bánatairól, szándékairól, indulatairól. Szóhatok kortársaimról vagy hajdani császárokról (esetleg rabszolgákról), át kell élnem lelki tartalmaikat. Ez csak úgy lehetséges, ha ismerem a világot, amelyben élnek. Ez a valóság, ez a külvilág legszűkebben a társadalom, ezenkívül a természet egésze és mindaz az ismeretlen, amelyet csak a képzelet közelíthet meg. Mit sejtetek egy hajdani római polgárról, ha mit sem tudok a consulok meg a császárok Rómájáról, ezenkívül ama régi Itáliáról, azon túl az Olümposz isteneiről? De mit tudhatok Sztálin rémuralmáról, ha nem ismerem a bolsevizmus történetét és ezenkívül a materializmus metafizikai semmijét. Történelem, régiségtan, társadalomtudomány, gazdaságtan, a környezetünk és a benne kialakult értékek: szépség, jóság, igazság fogalmai. S mindez a biológia, fizika, kémia világegészeiben, és odakint a csillagászat folytán táguló végtelenje. Minél többet tudok minderről, annál gazdagabb anyagot talál tehetségem az alkotásra. Ezt tükrözöm, de nem úgy és nem olyannak, amilyen pontosan az ábrázolandó, hanem olyan „stilizáltság”-gal, hogy élményé válják az én tudatomban. „Nem a való hát: annak égi mássa” – ez Arany János megfogalmazása. – És hogy amit magam alkotok, milyen formában, milyen stílusban válik művé – ez egyaránt függ történelmi kortól, napi divattól, az én saját ízlésemtől, tehát éntőlem, aki a költő vagyok.

De megparancsolni, hogy így vagy úgy – ez rabság a tehetség, az alkotóerő számára. Hogy mit és hogyan – ez az én dologom. Az elvek, az előítéletek, az elfogultságok, a parancsként fogalmazott ars poeticák merednek az egyik oldalon, ezekkel szemben képviseli a költő a szép, a jó és az igaz értékeit.

Szívélyes üdvözzettel

Hegedüs Géza

LEVÉL EGY ANONIM KÖLTŐHÖZ

Kedves Anonymus barátom!

Hogy nem óhajta megnevezni magát, és nekem mint „címezettnek” elküldi néhány versét (pontosan kettőt, hosszút) – a hozzávetőleges ítélezéshez igen-igen kevéskét –, és válaszmam mégis várva, megad egy postafiókszámot – talán érthető. Hivatkozhatnék szemérmességre, rejtőzködési hajlamra, kitérésre esetleges ledorongoló válasz elől, valahogy így: „akkor is jól megvagyok én, és maradhatok búvóhelyemen, az anonimitás zsákjában”. Mord szemöldökkel fogadom a közeledésnek ezt a módját. Ugyanakkor elmerengek ama XVIII. századon, amikor Kazinczy úr „főítésmesterhez” a posta kézírásos versekkel dús leveleket kézbesített – nagy tételben –, és hogy ez a hosszadalmas oda-vissza miként csiholta a várakozások izgalmát. Berzsenyi helyébe képzeltem magamat, szorongásos mormogásait hallván, amint ügyes-bajos napi gondjai fészkeben moco-rogva végül is kezéhez kapta az elkedvetlenítő választ, benne az immár közhellyé lett itélettel: „szük eszmék, da-gályos stílus”. (Ez utóbbi itélet nem az ön verseire vonatkozó.) Hogy éppen nekem küldte el anonim verseit, olyan nem létező státusú testületbe delegált, amelynek választója-választóm ismeretlen. Ha elképzelt egy szellemi „Fővám teret”, és ön, barátom, jó muraközi lovak húzta stráfkocsin vagy tulipánforma elit hintón igyekszik átcsempészni költeményeit a Nem-Költő-Világból a parnasszusi túloldalra a hid ivelő padlatán, anonim levelével engem Hídi Vámórré avat. Nekem kell megvizsgálnom a rakomány súlyát, miféleségét, minőségét és pecsételnem az átkelési engedélyt. Nem hasonló ez az ellenőr, a cenzor szerepéhez? Lennék Kazinczy-féle egy Berzsenyi-félelvél? Ekkor csak zsarú- avagy vámőr-szimatomra hivatkozhatom: értékesnek – vagy kevésbé annak vagy értéktelennek minősíthetem a portékát. Ha magasugró volna vagy sakkozó vagy matematikus – a dolgom egyszerű. Ha csak egy-két centiméterrel magasabbat ugrik a világcsúcsnál – hitelesíthető körülmények között –, ha tíz-tizenöt játszma-ban legyőzi a sakkozás világbajnokát, ha megold egy még meg nem oldott matemati-

kai feladatot: eredménye mérhető, egzakt. Sajnos az írás – és a bár így-úgy jelenő beszéd – színházra és szónokokra gondolok –, az ún. „szöveg”, legyen bár költői (vers) vagy elbeszélő (próza) – értéke csak valószínűsíthető. De *ki a Nagy Valószínűsítő?* A baráti kör? A kicsiny, de elfogult társaság? Azonos anyanyelvet beszélők oltalmazó közössége, kommunája? Az emberiség? Az ön meg-megkönyékezte Isten? Univerzum? Nagy Szellem? Jómagam? Kicsoda? Talán adott helyzet, hogy aszondja „már sok folyóirat, lap, netán kiadó hozta-publikálta műveimet”? Bizonyos figyelmek ön felé fordulása? Egy jó lap, folyóirat szerkesztője, akit hetente ostromol, környékez, akihez dörgölődik? Hogy végül is: „Közlöm ezt a figurát, csak hagyjon már békén!” Az utókor? Ki az, aki méricskélve portékáját, jobb felől út – magának fűtüyl, bal felől út, akkor is? Barátom, az írás (és általában a humaniorák) terepe alkalmas csodálkozásokra, szorongásokra, becserkészésekre, nagy ünneplésekre, apoteózisokra és összeomlásokra, agóniákra egyaránt. Ez a színpad komédiák és tragédiák (és tragikomédiák) elővezetésére, eljátszására, az *Énnek* szájjal felfűtt gumimatrac-duhadására, a nagy és gyors-hisztérikus fűvásra, vagy az NB-I-es gumimatraccfűvó szerepére emlékeztet, és kárhóztatott – meglehet, egyszerre mind a kettőre. És ez még nem minősítés. Hadd hivatkozzam, barátom, az egyik – az első – ISTEN CSIGÁI című művének részletére: „a feketeségből, világosodóban, én fekszem hanyatt a fűben, közelített felém egy óriási dudoros eper // egyre csak közeledik, a szélei, az udvara egyre halványabb // de jön, célzó – tudom – célazza, nem: a szememet; a lényem centrumát!”

Ha én most Sigmund Freud volnék, azt mondanám, hogy arca-szája-szemé felé közeledő női mellbimbót látott. Rátehetnék egy lapáttal, és hivatkoznék Jungra: őszanya – mell – csecsemő – tejszopás: archetipus. Kibilenti, barátom – ám ez sem az igazság. – A „lényem centruma”, jelzős nyelvtani alakzattal; a szövegben valaki Isten-neműt jelez, s amint ez a továbbiakból kiderül, ezenközben „szél-fűvás rezegteti gerince-árbocát”.

Az ember, a Nagy Valószínűsítő, azt mondja: adott az írás (szöveg, vers), *bárki olvasatában*: jelentés – nevezzük így: „tartalmat”, alatta megbúvó „jelentést” hirdet. Az a feneség,

hogyan ez az „alatta megbúvó jelentést hirdető” – ugyancsak jellel maszkirozza magát. Kereshetjük, hogy ennek, az immár harmadiknak, mi (vagy mi lehet) a tartalma, jelentése? A sifírozások, efféle rétegezés a versfejtő esztétikák, elméletek tragédiája.

Gyerekkoromban olvastam egy tizfilléres ponyvát, címe: A GWENDINHOUSE RÉME. Lényege a mesének: a gyilkos rendre öli a Gwendin családot. Két mondatra emlékszem: 1. „*Alkalmasint a riportert nem vette észre, hogy a gyilkos az ajtó mögött áll. A riportert rálőtt, a gyilkos csak vigyorgott. Páncéling volt rajta.*”

2. Miután a gyilkost elkapták, és kérdezték: kicsoda? – miért tette? csak annyit mondott: „*Ki akartam irtani a Gwendin családot.*” Azután „*gyorsan ölő mérget vett be*” – meghalt, és kész.

Se indíték... semmi, csak „*a gyilkoló működés*” leírása. A költészet olyanféle angelus, hír és üdvözlés, akár ez a gyilkos. Ok-motiváció = 0. A „hogyan” részletezve. A Gwendinhouse Réme vállalja „*az érzékek rendetlen csürhéjét*” – ahogyan Platón mondja –, és hiába szegődött nyomába a rendőri kutatás, a gyilkos végszava: „*Mert ki akartam irtani...*” – motiváció? kicsoda? miért? – a maga gyors halála okán – lény-, tette-érvénye eltűnik. (Kant „*transzcendentális analitikája*”, a „*tér-idő-ok*” a priori rendező elvei – ok híján ez esetben itt sérülnek.) A gyilkos a költészet jelképe. (Mostanság úgy vélem, ő az a végül is leplezett üldözők leplezett üldözőtje, aki a „halál-gesztussal” megszökik.)

Szeretném ugyan, barátom, fölvezetni itt a hírközlésmélet modelljét. De nem fárasztom. Amennyiben ismeri, mutassa be nekem a nemzetközi jelzést, a Nagy Daleszt

Végül is a verseiről. Két hosszabb költeményt adresszált nekem – in anonimo. Feladó = 0, a „*jelkészet*”: két költemény. A közvetítő „*csatorna*”: posta, a címzett: jómagam. Egyetlen hír önről, barátom, a versei. Az egyik az ISTEN CSIGÁI című verse. Viaskodás ez – némileg körülmenyesen metafizikai (idea plusz realitás = constans [c]) eszmékkel. „A Nagy Igaz Terű” és „a történelmi zárzavar”, az ember helye, mozgásteré és „külső-

belső ideje” – mérhető idő és bergsoni „tartam” kavargása. Igazi kérdése platonikus: az Abszolútum, illetve, az onnan, az eliziumi létezésből, a Konkrét Világba száműzetett lény-személyiség visszatérésének útjai, lehetőségei az Abszolútumnak – legalább a környezetébe? A metafizika, meglehet, seggbe rúgott dilemma? Szükséges-e a teoretikus fogalmazás buzagalma? Időt és jelenvaló életet nem kiraboló-kifosztó tépelődés-e? Tud, mer és lehet-e Istenfű-féle lenni? Adatik ez az állapot?

A másik, mondhatnám poémájában, A BŐR LÁTSZATA című művében egy vak ember tapintása igazítja el az olvasót, hogy vajon a bőr – állati és emberi bőr – külsejéről vagy a már lenyúzott bőr belsejéről kapunk híreket? Az érzékelés analitikusan precíz. Állítja, barátom, hogy ön – talán boncmester? – kívülről és belülről tapintva a bőrt, bizonyosan megállapítja, miféle élőlény bőre? A leírás talán túlságosan is részletező. Ne feledje, hogy a néha leborotvált állati szőrme külfelületetapintása hőstét teljes bizonyossággal el igazítja, idézem: „*Ki-miféleségről*”. A részlet, meghatározott bőr „*belső és külső felületének ujjakkal való cirkálása – tökéletesen el igazította A-t*”. Stb. „*Sokféle bőrök-szőrök, külsők-belsőek esete.*” Úgy tetszik, most gonosz vagyok. Valóban „egyedi” (hülye szó ez itt és most) rátapintás, érzés, „*kifinomult analitika*” ez *itt és ekkor*. Meglehetősen szokatlan is. De ez, mint az előzőekben vázoltam, nem „*esztétikai*” bűn, sem erény.

De végül is, anonim barátom, ha már a maga zsákjából nem szög, de vers bújt ki csak, és semmi névjegy – ez esetben mit mondana, ha én, a címzett, valójában Kraxenmajer Töbiás volnék, aki Marsall álnéven írja a magáét, és, barátom, az ön verseit, mint rég holt barátom zsengeit beépíteném a „*költészetembe*”? Tiltakozna? Fölfedné magát? Mondják: „*a rejtőzködő indiánnak párja nincs*”.

Talán szeretnénk találkozni?

Személyesen itt vagy ott?

Várható?

Marsall László